

3. Резникова Л.Н., Игнатенко Е.Г., Трунова Т.М., Гладких И.В. Инновационный подход в деятельности преподавателя высшей школы. Белгород: Изд-во БГТУ, 2008. – 97 с.

Сердюк М.В.

студентка;

Науковий керівник: Грона Н.В.

к.пед.н.,

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

ЛІНГВОМЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ХОДІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На перехідному етапі реформування мовної освіти в сучасній початковій школі одним із найважливіших завдань, визначених чинною програмою з української мови, є необхідність «різнобічного особистісного й мовленнєвого розвитку учнів, якому підпорядковується завдання системного вивчення мови» [7, с. 4].

Актуальною в методиці навчання української мови є проблема формування правописних навичок учнів, підвищення їхнього мовленнєвого рівня, формування в них умінь комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях. Цьому питанню приділяється велика увага на сторінках методичних журналів і посібників. Проте спостереження показують, що учні ще недостатньо володіють усним і писемним мовленням, мають низький рівень грамотності. Однією з причин такого стану є розрив між теоретичними знаннями та вміннями застосовувати їх на практиці. М. Вашуленко зазначає: «Нам видається перспективною ідея про те, що в шкільному курсі замість існуючої практики, коли робота з розвитку мовлення тільки «вкраплюється» у граматичні теми, доцільно поєднати розділ граматики з курсом теорії висловлювання. Тим самим буде забезпечено можливість замість

двох традиційних паралельних ліній у шкільній програмі – граматика і розвиток мовлення – будувати єдиний шкільний курс теорії і практики висловлювання» [1, с. 73]. Визначення поняття «висловлювання» подається у «Словнику-довіднику з методики вкладання української мови»: «одиниця мовленнєвого повідомлення, що має смислову і граматичну цілісність» [5, с. 76]. «Висловлювання, – відзначає А.Лурія, – завжди починається з дуже невиразної думки, що внутрішньо позначена лише в самій загальній схематичній формі. Вона представлена у вигляді загального задуму, загальної схеми того, що я хочу говорити, і ця схема повинна втілитися в розгорнутий зміст» [6, с. 52].

Програма з української мови для 1-4 класів навчання передбачає набуття учнями знань про особливості висловлювань, зумовлені їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування. Формування та розвиток навичок мовленнєвої діяльності передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань – усних і письмових. Мається на увазі переказ готових текстів і побудова своїх висловлювань на добре знайомі учням теми: на основі прочитаних чи прослуханих творів, переглянутих фільмів, розповідей родичів, знайомих про ті чи інші події, про випадки із повсякденного життя школярів тощо. Необхідно пропонувати учням складати усні і письмові висловлювання з безпосередньою комунікативною метою (запрошення, вітання, вибачення, оголошення). [7, с. 11]. Учні 1 класу зв'язні висловлювання будують усно. Уже з першого року навчання слід спонукати учнів до висловлювання власних думок, своїх оцінних суджень, висновків, порад тощо. У другокласників формуються вміння редагувати деформовані речення і тексти, будувати розповіді, описи за малюнком і запитаннями, серією малюнків, даним початком, опорними словами. Творчі роботи, як правило, виконуються усно. Однак, починаючи з II семестру, учням потрібно пропонувати самостійно записувати в зошити невеликі висловлювання (3–4 речення). В учнів 3 класу формуються уміння будувати письмові висловлювання, а саме: перекази текстів, розповіді, описи, міркування з використанням певних допоміжних матеріалів – запитань, опорних слів, даного початку, плану тощо. Робота в 4 класі передбачає формування в учнів умінь писати твори на основі своїх спостережень, вражень від екскурсії, з обґрунтуванням власної думки, аргументацією свого вибору, власною оцінкою героїв прочитаного тексту чи переглянутого фільму тощо. Значна частина

уроків відводиться на формування вмінь писати докладний переказ тексту, можливе також ознайомлення з іншими видами переказів: стислим, вибіркоким, творчим [7, с. 13].

З огляду на сказане можна стверджувати, що сьогодні особливо актуальною є проблема культури мовлення школярів, вирішення її безпосередньо залежить від формування в учнів правописних умінь і навичок, які є невід'ємним елементом писемного мовлення. У сучасну методику формування правописних навичок значний внесок зробили О. Біляєв, Л.Симоненкова, М. Бардаш, М. Вашуленко, Н. Шкуратяна, О.Хорошковська, І.Хом'як, Л. Райська, О. Караман, С. Яворська, М. Николин, Н.Грона та ін. Проблемі розвитку зв'язного мовлення приділено значну увагу в дослідженнях І. Синиці, В. Мельничайка, М. Пентиліук, Л. Скуратівського, М.Стельмаховича, Г. Шелехової та ін.

Аналіз лінгводидактичної літератури з орфографії дозволяє констатувати, що на сучасному етапі робота над формуванням орфографічних умінь і навичок у контексті комунікації необхідна і важлива. Проблема полягає в тому, що вчителі мало часу на уроці приділяють завданням, вправам, які сприяють виробленню у школярів умінь змістовно й грамотно створювати зв'язні висловлювання. Причому такі вправи потрібні не лише на спеціальних уроках розвитку мовлення, а й на аспектних – під час вивчення правописних тем. Шляхом постійного вправлення і за умови активного навчання можна досягти ефективного результату у виробленні в учнів правописних навичок. Сформувати в учнів внутрішню потребу в правописній грамотності, виробити міцні орфографічні вміння й навички цілком можливо шляхом впровадження ефективної моделі формування орфографічних умінь і навичок в учнів початкової школи. Тож пропонуємо лінгводидактичну модель процесу формування орфографічних умінь і навичок, яка складається з п'яти етапів з конкретно визначеним змістом, відповідними методами, прийомами, засобами навчання, яка реалізує новітні підходи до вивчення програмного матеріалу учнями початкової школи (Рис.1). В основі утворення орфографічних навичок лежить поетапне формування у школярів умінь, пов'язаних із правописними діями, виконання яких забезпечується системою вправ і завдань. Міцність навичок залежить від рівня свідомості в процесі їх набуття, цьому сприяє запропонована модель навчання, яка спонукає учнів до активної розумової та пізнавальної діяльності.

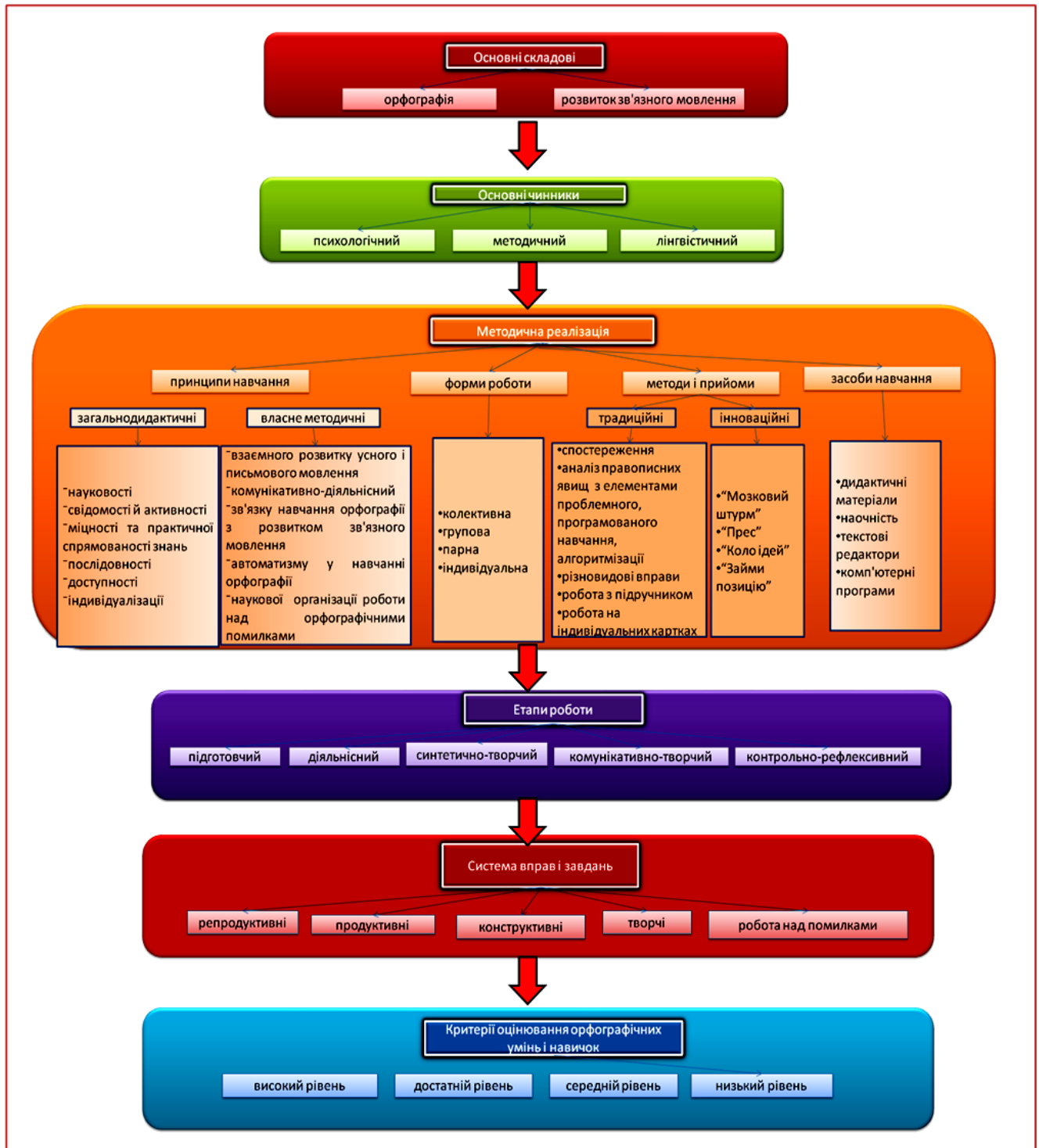

Рис. 1. Лінгводидактична модель процесу формування орфографічних умінь і навичок у процесі роботи над зв'язним висловлюванням

Відповідно до розробленої моделі слід визначити умови, що сприяють ефективному її застосуванню а) формування орфографічних навичок досягне позитивних результатів, якщо буде проводитися динамічно, як поступовий перехід від репродуктивного

рівня засвоєння знань до творчого їх застосування; б) лише на початковому етапі допомога вчителя повинна бути максимальною.

Отже, доцільність формування орфографічних умінь і навичок у процесі роботи над зв'язними висловлюваннями з опорою на сучасні підходи: комунікативно-діяльнісний (вироблення у школярів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови в усіх видах мовленнєвої діяльності); особистісно орієнтований (створення кожному учневі можливостей реалізувати себе в різних видах мовленнєвої діяльності) є необхідною умовою організації навчання української мови. Окрім того, уміле поєднання традиційних та інноваційних методів навчання забезпечить належний рівень мовної й комунікативної компетентності учнів. Таким чином, теорія і практика навчання орфографії в початковій школі потребує подальшого вдосконалення, розроблення системи вправ і завдань, які забезпечать зв'язок правопису з розвитком мовлення учнів.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посібник / М.С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2006. – 268 с.
2. Варзацька Л. О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах : [монографія] / Л. О. Варзацька. – Кам'янець-Подільськ : Абетка, 2004 – 312 с.
3. Вітюк В. В. Взаємозв'язок орфографії з мовленнєвим розвитком учнів / В.В. Вітюк // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 2. – С. 11 – 15.
4. Грона Н.В. Методика вивчення орфографії : [методичні рекомендації з методики викладання української мови для студентів спеціальності 6.010102 – Початкова освіта] / Н.В.Грона. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 143 с.
5. Кочан І., Захлюпана Н. Українські лінгводидакти крізь призму часу: Словник-довідник./ І.Кочан , Н. Захлюпана // – Львів: ПАІС, 2009. —345 с.
6. Методика навчання української мови в початковій школі. [за ред. М. С. Вашуленка]. – К. : Літера, 2010. – 364 с.
7. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 1-4 класів з українською мовою навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/images/gr/pr/ukr_mova.doc. – Назва з екрану.